

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XXXVII

Уређивачки одбор:

др *Даринка Горђан-Премк*, др *Ирена Грицкаћ*, др *Милка Ивић*, др *Павле Ивић*,
др *Радослав Кайичић*, др *Блаже Конески*, др *Тине Лоћар*, др *Александар Младеновић*,
др *Асим Пецо*, др *Мийар Пешикан*, др *Живојин Сјанојчић*, др *Драго Ђујић*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1981

КОНСТРУКЦИЈЕ ТИПА *ШТА ЧИНЕ С ОНЕ ЂЕЦЕ* У ГОВОРИМА ИСТОЧНЕ БОСНЕ

1. Када се и овлашно погледа наша већ прилично обимна дијалектолошка литература, одмах се уочи да у њој дијалекатска синтакса још није заузела оно мјесто које јој реално сљедује. Није мали број обимнијих расправа и монографија из области науке о народним говорима у којима читалац, обично на крају, налази углавном само кратке, понекад чак успутне, напомене о синтаксичким појавама, најчешће под насловом „Из синтаксе”, „Из синтаксе и творбе” и сл. С друге стране, није мали проценат ни оних прилога у којима синтакса уопште и нема свога кутка. Један од разлога за такво стање лежи у самој природи, специфичности рада на пољу дијалекатске синтаксе. Наиме, сваки озбиљнији, шири захват у овој дисциплини подразумева дуготрајан рад на терену, јер ни најбоље владање одређеном синтаксичком проблематиком¹ не поштеђује истраживача стрпљивог, а уз то и неизвјесног, „чекања” да се одређена конструкција „појави”. Јер, у највећем броју случајева овдје се искључује могућност сакупљања грађе непосредним постављањем питања информаторима. Синтаксичар на терену мора бити свјестан чињенице да и поред дужег задржавања на пункту који испитује не може „дочекати” да чује све релевантне синтаксичке особине локалног говора, све карактеристике које заслужују да буду забиљежене. Зато су пожељна повремена „враћања” истој теми и истом подручју, с реалним изгледима да се у сваком новом покушају дође до нових резултата и нових сазнања. Све ово објашњава зашто у неким релативно испитаним говорним и дијалекатским крајевима нису уочене интересантне, карактеристичне и важне синтаксичке особине. Тако, на примјер, истраживачи говора у источној Босни, колико ми је познато, нису запазили једну, за ту област карактеристичну и прилично живу генитивну конструкцију с приједлогом *с(а)* која, опет, у себи обједињује (односно замјењује) једну аблативну генитивну везу с приједлогом *од* и једну конструкцију социјативног инструмента уз глаголе типа *чиниши*. О каквим је конструкцијама ријеч?

¹ Солидну основу за сагледавање и изучавање наше дијалекатске синтаксе представља рад Милке Ивић *Рейерто ар синтаксичке проблематике у српскохрватским дијалектима*. — Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад (Матица српска), књ. VI, 1963, 13—30.

2. На 220. страни књиге М. Стевановића *Савремени српскохрватски језик II* између осталог стоји: „С аблативним генитивима којима се казује да је нешто начињено од онога што је означено именом у генитиву, иста ова предлошко-генитивна веза додирује се и функцијом својом и значењем у случајевима где се њом казује да је нешто постало од појма с именом у генитиву, да се нешто десило с њим”.² Слиједи примјери типа Ко зна шта би било *од хришћанске вере*; Трипче изиђе из куће . . . да види шта му је било *од жене*; Она пусти овце да раде *од ње* шта му је драго и сл. Аутор, затим, примјеђује „да се у истим оваквим реченицама, у истој функцији с овом, очевидно аблативном предлошко-падежном везом, употребљава и падеж заједнице, инструментал с предлогом *с(а)*”.³

На другој страни, по мишљењу Милке Ивић „На крњем социјативном односу заснована је свакако и употреба социјативне конструкције [инструментала] уз глаголе типа *чиниши* — *иша чиниш с њом* . . . Глаголи типа *чиниши* у оваквој конструкцији изазивају представу . . . о акцији која се врши над неким (нечим), којом је неко (нешто) обухваћен”.⁴ Ауторка потом доноси примјере наведене конструкције „како из старог тако и из новог језика”: *Scijeňahu imat što činit s ovijem zemaľskijem gujami koje mi ližu zemľu*; И да гледају шта ће чинити са женама и с дјецом; *Аман, шта ћиниш већерас са мном*. М. Ивић одмах затим каже да уз наведене примјере иде „и употреба исте конструкције уз глаголе типа *дојодиши се, збийши се*, односно уз *биши* у значењу *дојодиши се, збийши се*. Према *иша се учинило с њим* добили смо и *иша се дојодило с њим* односно *иша је с њим*”.⁵ Уз ову констатацију долазе примјери типа: Кад чује шта је са женином кћерју било; А да видиш што ће бити с њима; А шта је, дијете моје, с капетаном било — и сл. Потврде из старијег језика нису нађене, на основу чега ауторка изводи закључак да је сама конструкција „новијег порекла у српскохрватском”.⁶

3. Примјетио сам да на мјесту двију наведених конструкција (шта се учинило с њим; шта му је било од жене) у народним говорима источне Босне (уз једну потврду са подручја западне Србије; в. ниже у т. 3а) стоји конструкција *с(а) + њиниш* (шта учиниш с њџа; шта му би са жџе). Конкретно, са овом појавом сам се срео у говору Вијаке (Горње и Доње)

² М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. (Грамањички сисџеми и књџесвојџичка норма)*, II, Београд, 1969.

³ М. Стевановић, *нав. дјело*, 221.

⁴ Милка Ивић, *Значења српскохрватској инџтрументала и њихов развој. (Синџакџичко-семанџичка сџудија)*. Београд (САНУ, Посебна издања, књ. ССХХVII, Инџтитут за српски језик, књ. 2), 1954, 175—176.

⁵ Милка Ивић, *Значења српскохрватској инџтрументала . . .*, 176—177.

⁶ Милка Ивић, *Значења српскохрватској инџтрументала . . .*, 177.

код Вареша (католици)⁷, Кладња (муслимани)⁸, кладњанских православних села Ковачића, Куле (Мале и Велике), Коњевиха, Вучинића, Врановића и Старича, те у говору Дрецеља (Доњег и Горњег; православци), смјештоног недалеко од границе Олова и Кладња („на оловској страни”), и Жеравица (православци), лоцираних на обронцима планине Соколине.⁹ Потврду ове генитивне конструкције забиљежио сам уз глаголе *биши* (у значењу глагола *дојидиши се, збиши се*), *(у)чиниши*, *(у)радиши*, *(на)йравиши*, *десиши се* и (само једном) од глагола *сйвараши се*. Да погледамо материјал:

ВИЈАКА: *Шта ће бити ш њѣ?* — *Шта ће ш њѣја урадит у њѣдиљу?* *Шта урадите са жѣнѣ*, бѣни бѣли; *Нѣч’е сад свѣтко радит ш њѣја* шта му је вѣла; *Шта ч’е*, драги Бѣже, урадит нѣч’ас ш њѣвоијѣ синѣва и другѣ дѣцѣ; *Свѣшта су с нѣс* радили, не питај ме, сѣне; *Шта су тѣли то су с њѣкије жѣнѣ* и радили.

ДРЕЦЕЉ: *Шта би бѣло с крѣвѣ* да њѣ Нѣкола нѣнишѣ; *Шта би с вѣлѣва и оној шѣлѣта?*; *Шта би с нѣкѣ цѣрѣ*, ако за милѣга Бѣга знѣш?; *Шта би с вѣс* читав дѣн?; *Нѣко нѣ знѣ* шта би с њѣѣѣвѣ кѣнијѣ и шѣрбѣ;

⁷ Досадашњи истраживачи говора Вијакѣ не помињу ову особину: Slavko Pavešić, *Izveštaj o proučavanju govora u selu Očeviji i Vijaci u Bosni*. — Ljetopis JAZU, Zagreb, књ. 67, 1963, 298—304; Herta Kuna, *Povodom Izveštaja Slavka Pavešića o proučavanju govora u selu Očeviji i Vijaci u Bosni*. — Filologija, књ. 6, Zagreb 1970, 357—358; Dalibor Brozović, *Izveštaj o dijalektološkim istraživanjima u srednjoj Bosni. (Okolica Kraljeve Sutjeske i Vareša i lijeva obala Krivaje)*. — Ljetopis JAZU, Zagreb, књ. 65, 1961, 334—351; Božidar Finka i Slavko Pavešić, *Izveštaj o istraživanju govora u području između planine Zvijezde i rijeke Krivaje u Bosni*. — Ljetopis JAZU, Zagreb, књ. 68, 1963, 291. Ни у другим радовима који освјетљавају проблематику ијекавско-пѣнавакског источнобосанског дијалекатског подручја нема података о овој интересантној црти: уп. нпр.: Ivan Brabec, *Govor Tuzle i okolice*. Докторска дисертација у рукопису, Загреб 1955, Свеучилишна библиотека, стр. 223 + 2 дијал. карте; Dalibor Brozović, *O problemu ijevakoskočakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*. — Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb (Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti), књ. 2, 1966, 119—208; Dalibor Brozović, *Izveštaj o istraživanju govora u dolini rijeke Fojnice*. — Ljetopis JAZU, Zagreb, књ. 62, 1957, 375—380; Dalibor Brozović, *Izveštaj o dijalektološkim istraživanjima u dolini rijeke Fojnice (nastavak)*. — Ljetopis JAZU, Zagreb, књ. 63, 1959, 431—438; Dalibor Brozović, *Govor u dolini rijeke Fojnice*. Докторска дисертација (рукопис у Архиви Филозофског факултета у Загребу). I—XXV + 220 + XXVI—XLVII; Милорад Симић, *Govor sela Obadi u bosanskom Podriњу*. — СДЗб XXIV, 1—124; Dr Jovan Vuković, *Govorne osobine [Žepe]*. — Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Etnologija, sv. XIX, Sarajevo 1964, 45—62.

⁸ О фонетским и морфолошким особинама говора православног живља у кладњанском крају писао сам у раду *Фонетске и морфолошке карактеристике говора Срба у Кладњу и околини*. — Прилизи проучавању језика. Издјеје Катедра за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад, књ. 6, 1970, 104—133. Говор, пак, муслиманског становништва у Кладњу и сусједном селу Гојсалићима испитивао је И. Брабец у оквиру своје докторске дисертације.

⁹ Дрецељ се налази на старој цести која повезује Кладња и Олово (село је отприлике на средокраћу између ових вароши), а Жеравице — 15-ак km југоисточно од Кладња, на територији СО Хан Пијесак. У језику Дрецеља, Жеравица и кладњанских „ерских” села (Ковачићи, Кула, Коњевихи и Вучинићи) нема готово никаквих разлика. То исто вреди и за обичаје, ношњу, фолклор, као и поријекло њихових становника.

Шта је било, сине, с *оваца*? — Шта су шћели то су ти, напоме,¹⁰ и радили с *народа*; Они ш *њија* радѣ шта им је гђђ вђља и кѣиф; Направићѣ ш *њиа* шта дћеш; — Ко хѣца, рѣде мој, шта учинишѣ с *кућѣ*, а хѣа им се није ни оладијо у грѣбу; Нико им не мере и не треба помоћ, па нек чинѣ са *својѣ* *њиѣ* шта им је вђља.

ЖЕРАВИЦЕ: Шта би с *јарца* и *шукѣ*, ма̀лоприје њг *вићок* *но̀нди*; Бок те питѣ шта је било с његовије *ѡпанакѣ*; Слобо, шта би с *шавѣа* *факулѣѣѣа* и *ѡдсла*? (тј. јеси ли завршио студије и јеси ли се запослио); — Шта су душмани урадили с *нашѣи* *сѣла* љз *раго*?; Шта су урадили с *накѣ* *женѣ*?; — Шта свѣ ш *њија* нећѣ направит онѣ нељеби; — Шта чинѣ с *ѡара*, бићѣ жѣљни лѣба; Шта су *ѡд* *нѣ* учинили, да *ѡд* Бога *нађу*;¹¹ Шта гђђ учинѣ с *јањѡди* бѣлѣ им је већ да иг зазимѣ.

КЛАДАЊ: Јеси л хђла шта је било с *Мујинѣ* *женѣ*?; Шта би с *јана*, с *оније* *крмади*?; Нит ја видје шта би с *крѡвѣ*, нит ја видје шта би , *онѣ* *шѡнѣади*,¹² ни с *мѡдједа*, сѡмо се ѡбѡдо крѡх *ћизму*; — Упитѡј хин ти шта су урадили с *оније* *Сирѣћа*; Шта су урадили с *накије* *хлѡмѡвѡ*?;¹³ Радѣ, брѡте, ш нѣ шта хин је вђља; — Шта су ућинили с *њѣѡва* *ѡахѣѣа* и *друѡије* *сѣѡди*, не мере ти се докѡзат.

КУЛА: Шта ти би с *мајчинѣ*?¹⁴; Бок те питѣ шта ће најпотлије бит ш *њија*; Шта ти сѡм мѡреш с *шѣ* *ѣранѣ* урадит?; Шта „Ајдук“ уради с „*Парѡизѡна*“! (ријеч о нашим познатим фудбалским екипама); Шта би, хѣцо, с *шѣ* *ѡшѣ* *ѡдѣ*, дћете л је јѣднѡм донѡсит?; — Шта су свѣ с *нѣсрећника* радили, а ни рѣјечи им није рѣкѣ; Они ће ш *њѣѡ* будѡлу направит; — Шта свѣ не чинѣ с *мајситѡра*, да то нијѣси није ни видијо ни ѡ сну ѡснијо; Шта сте, вѣсели ми били, учинили ш *чѣка*, а ништа вам није смѣтѣ.

КОЊЕВИЊИ: Шта би с *нѡлкије* *бѡлѡанѡ*?; Шта би свѣ било ш нѣ да ми нијѣсмо ѡс *Кладња* наљегли; Шта би сѡ *шљивѡ*, је л ѡстала кѡја ил ѡг је свѣ мрѡз сљѡштијо?; — Неће бѡ ш нѣ ништа мѡћ урадит, ни пѣра јѡј не мере ѡдбит, сѡмо *ѡѡбѣ* *дангубѣ*; Да ти је сѡмо виђет шта ће фѡрмани¹⁵ урадит са *шкрѣбанѡ*¹⁶ ако им не признају *ѡмбермаст*;¹⁷ На-

¹⁰ *Наѡмѣ* || *наѡамѣ* замјењује изразе типа *чује се*, *ѣрича се*, *ѣричају*, *кажу*, *вѣле* и сл.

¹¹ Израз *Да ѡд* *Боѡа* *нађѣ*, доста чест у овдашњем говору, треба схватити као благ прекор починиѡу ѡдговарајућег дјѣла.

¹² *Тѡнѡд* (код јѣдног дѡјѣла становништва муслиманске вјѣроисповѣјести *шѡнѣад*) ѡзначава *ѡање дрѡво*, *ѡањѣж*, *ѡање ѣранѣ* или било које друго парче тањег дрѡета.

¹³ *Лѡм* м — исјечене, ѡкресане гране „израђѣног“ стабла, сложене на гѡмилу по ѡдговарајућим прописима.

¹⁴ *Мајчина* ж — аугм. и пеј. ѡд мајка. Синоними: *мајкара* и *маѣрѣѣѣина*.

¹⁵ *Фѡрман* м — чѡвјек који са коњима или воловима „извози“ трупце из шуме.

¹⁶ *Шкрѣбанѡ* и *шкрѣбанѡ* м — лице које „на лагеру“, тј. на складишту „прѣма“ (евидентиѡра, записује) дѡвезѣну грађу. Синоним: *ѣримѡч*.

¹⁷ *ѡмбермаст* ж — дѡо трупца, „вишак“ који прѣлази њѡгову званичну, ѡфицијѣлну дужину под којѡм се „прѣма“ (увѣјек се, наѡме, ѡстави 10—30 см „ѡмбермасти“, преко нормалне дужине да се због неѡпходног рубљѣња трупца не би дѡбила ѡштећѣна даска).

правиће *ш њѡа* елаћ,¹⁸ вамди да некуд утекне док њга не прође; — Шта су учинили с *ндлкбѡ сѡјена*, нећете ваљда рећ да су га изела два пара вѡлѡв?; Људи, не питајте шта је учињено с *накѡ кѡћѡ*, *накбѡ мала* и *накбѡ имања*.

ВУЧЕНИЦИ: Шта је било с *а шумѡ*?; Шта су ми крмци и јазовци урадили с *кѡруза*, бдлѡст црну изели; Шта гдђ да бидѡ с *овѡца* тѡ си крѡва; Шта ти, бона, бѡ с *оноѡа ћѡвера*?; Шта бѡ с *ноликачкбѡ оданка*¹⁹ кад га нико није мѡгѡ извѡћ без фѡрајта;²⁰ Шта урадите с *ковѡча* па вам чѡек, ѡно, оде; — Шта су мазгѡви учинили с *ндѡвије сѡбна*, па тѡ ти је Бѡгу плакат; Знаѡ сам, ваљѡ, кѡ да сам глѡдѡ шта ће ѡни учинит с *зѡдруѡ* и *кумѡније*.

СТАРИЧ: Шта ти, јана, бѡ *ж ћѡта*?; Шта је било с *ѡрѡсѡдѡ*?; Јѡр²¹ ми не рече шта ће најпошље бѡт с *кѡња* и *кѡбилѡ*?; — И, вѡлѡш, да ће направит с *Нећѡ* што им на ум павѡ; Шта су учинили с *ѡѡта* — не питај.

ВРАНОВИЋИ: Шта је било с *ѡара*?; Ништа *ш њѡа* није ни било, сѡмо су се бѡили изгубили у магли; Свашта ће с *нас* бѡт ако вако снѡјег цѡјелѡ зѡмѡ успадѡ; — Ја би ѡтприје реци да ће с *нас* ѡни рѡдит шта ѡћѡ; — Не знаш тѡ шта су ти ћѡца јѡчѡ учинила с *кумѡније*.

Највише примјера сам, наравно, забиљежио у Ковачићима, свом родном мјесту, гдје сам управо и примѡјетио употребу ове интересантне падежне конструкције. Захваљујући повременим, не ријетко дужим, контактима са родним крајем и носиоцима матерњег говора, успио сам да у току последњих 7—8 година прикупим више потврда ове појаве.

Шта бѡ с *ѡѡбе* прѡкучѡ на црквишту?; Шта бѡ, сѡне, с *ѡѡѡа одѡјела*?; Шта ће бѡт с *Вајѡ*?; Бѡдѡ се јѡдница шта ће јѡј *ж ћѡцѡ* бѡт; Не виѡко шта ми бѡ с *кѡкѡшију*; Шта бѡ с *ѡѡѡѡ жѡнѡ*?; Шта бѡ с *кѡсѡѡѡ*, није ѡг не видѡм; Шта би, бѡлац, с *нас* било да није било Рѡје!; Ни сѡма не знам шта бѡ с *оњѡ* *ћѡѡрѡмѡ*; Шта, сѡне, бѡ с *ѡѡѡѡ* „Зѡѡјѡзде“? (тј. да ли је ФК „Црвена звезда“ освојила шампионску титулу); — Шта ће се *ш њѡ* дѡсит дѡ сѡтра, не мѡгу ти бѡт пѡметан; Шта се дѡсѡ с *накбѡ мѡмка*?; Шта се неће с *нас* дешѡват ка смо ти ваки црнци брез ѡмало бѡјѡла; — Шта чѡнѡ с *ѡѡла*, јѡди ѡг не ѡбили; Шта се свѡ чѡнѡ с *оњѡ* *ћѡцѡ* (тј. дѡца су немирна, живахна и праве неред, грају); Шта ѡчинѡ будѡла с *накѡ жѡнѡ* и *накѡ кѡћаницѡ*?; Шта су учинили с *ѡжѡѡѡѡѡѡ*²² — да се прѡкрстѡш; Шта су учинили с *јѡрѡца*, пѡватаће ѡ милѡиција; Не бѡј се тѡ шта су ѡни учинили с *ндлѡкије ѡара* и *сѡлѡ*; — Шта дѡвљѡ крѡмак рѡди с *мѡћѡда* — кѡ мѡчка с *мѡша*; Шта рѡдѡ с *нараѡда*, зѡ Бога, овѡ гѡрсѡзи!; Шта ће ѡни рѡдит с *Мѡлѡдина* — бѡљѡ му је да не зна; Рѡдѡ *ш њѡа* шта ѡћѡ; Шта ће свѡ ћѡца рѡдит с *ѡѡца* и *мѡјкѡ* ако ѡм не даднѡ ѡраѡ и сѡѡије шљѡѡѡ; Прије су ти,

¹⁸ Елаћ < хѡлаћ < тур. *helâk* < ар. *hulâk* значи — *ѡроѡѡѡ*.

¹⁹ Оданак м — прѡи, најдебљѡи трупѡц „израђенѡг“ стабла.

²⁰ Фѡрајт м — изѡвѡ терета ангажѡвањем додатних стѡчних заѡпрега.

²¹ Јѡр овдѡе носи значѡње упитне заѡменице *заѡшто*.

²² *ѡжѡѡѡѡѡѡ* м — свако оштећено стабло које треба сѡјѡи да не би заразило сѡјѡедно дрѡвѡе.

соко́лак мбј, ка̀плѧри ра̀дили с вој̀ника́ шта су шк̀ѧли; Шта ура̀дишѧ, љу̀ди, с на̀кије влѧва́; Шта су ура̀дили с ндл̀ко́и мѧса́?; Шта је ура̀дила с ндл̀кије и́арѧ, па сад нѧма за шта ђѧци кѧлу љѧба узѧт. Шта су ура̀дили са шѧ́рајбока,²³ а ни ѧвту нѧ возѧ нѧда́; Шта су *и нѧѧа* ура̀дили а сирѧма није крѧв; Шта су ми ура̀дила нѧчи́ја кр̀мад *и ђу́риш!*;²⁴ — Шта си то на̀правио с оди́јѧла, вѧселниче?; Шта су *и нѧѧа* на̀правили — нѧ мереш ѧ пѧзнат; Шта си на̀правила с *шѧ косу́ринѧ*, пра́ва си са̀твар,²⁵ — Шта су љу̀ди учѧнили с ндл̀кѧ сѧлѧ и цѧмени́а; Шта се чѧни с *на́рода* ка се бѧдале дѧсѧнѧ ра̀кије; Бѧже, Бѧже, да ви́диш садѧ шта се чѧни сѧ *свиѧѧа и дунѧлука*; Шта, чѧнѧ с онѧ ђѧцѧ?; Нек чѧнѧ, бра́те, с *шѧбѧ* шта гѧђ ѧнѧ, ка те Бѧг није ни за шта даѧ; — Е, шта се свѧ нѧ стварѧ с онѧ *ниѧвѧ ђѧцѧ*, кѧмим те лиѧпијѧм Бѧгом.

У неколико случајева изостаје основни глагол: Шта ћемо *и нѧѧа*? (тј. шта ћемо с ѧим, јер управо полазимо у одређеном правцу); Шта ћеш с *ѧца* ако пѧђеш на ва́шер? (тј. код кога ћеш, коме ћеш, оставити оца у том случају); А шта ћѧ с *нас* кад ѧдѧ војска? (овдје је обичнија конструкција шта ће с *нас* бити); А шта ћемо с *овѧца* и з *ѧвѧди*? (тј. одлазимо, па не знамо гдје или код кога ћемо стадо оставити); А шта ћеш са *сѧси́арѧ и јѧи́рѧвѧ*? (тј. хоћеш ли их са собом водити или ћеш их, пак, оставити) и сл. Не треба посебно напомињати да су сви ови примјери извађени из ширег контекста и да ове конструкције у тренутку у којем настају поседују пуну, неокрњену информативност.

За. На крају наводим податак да сам у селу Шљивови²⁶ код Крушња записао реченицу: Шта је бѧло *и нѧѧ*? Ријеч је, нема сумње, о конструкцији за коју смо навели бројне потврде са источнбосанског дијалекатског подручја. Иначе, већ приликом првог контакта са говорима овога дијела западне Србије (Азбуковица, Рађевина, Јадар) учавају се изразите, очигледне сличности (међу којима има доста баш синтаксичких, као што је, уосталом, и ова) са приликама у источној Босни. Темелитија и детаљнија језичка истраживања овога подручја, која су управо у току, даће

²³ *Шѧрајбок* м — за превоз трупца специјално направљена нека врста дрвене цесте од попречно поређаних расцијепљених облутака.

²⁴ *Ђуриша* ж — врста бундеве.

²⁵ *Сѧтвар* ж — страшило, плашило, наказа; неко (или нешто) што тако лоше изгледа да плаши околину.

²⁶ Наука је обавјештена да се у овом рађевском селу, као и у широј околини, говори икавски (Милош С. Московљевић, *Икавски ѧвор у СР Србији*. — Јужнословенски филолог, Београд, књ. XXVI/1—2, 1963—64, 471—509). Дужим испитивањем говора на подручју сјeverозападне и западне Србије дошао сам до сазнања да данас, у ствари, на прилично пространом терену који обухвата дио Шумадије и Посавине, Тамнаву, Колубару, ваљевску Подгорину, дио Рађевине (и Шљивову, наравно) и Азбуковице јат чува своју фонолошку вриједност. У свим говорима наведеног ареала, између којих свакако има ситнијих и крупнијих разлика, вокалски систем садржи шест фонема + р. О том открићу поднио сам на X научном скупу слависта у Вукове дане у Београду саопштење под насловом *Пишање икавизама шумадијско-војвођанској дијалектиа у свиѧѧу иѧшѧре фонолошкој јѧиа у неким србијанским ѧворима*. Осврт на научни скуп и мој реферат читалац ће наћи у „Политици“ од 25. октобра 1980 (стр. 14) из пера Д. Петровића: *Редак ѧренуѧак наше дијалектиологије*.

нам, надамо се, прецизнија обавјештења о ширини и домету тих паралела.

4. Већина примјера генитивне конструкције наведених у т. 3 могла се несумњиво реализовати као социјативни инструментал типа *Шта би с њом* или, пак, као аблативна генитивна конструкција типа *Шта би од ње*. Обје последње конструкције се могу срести на нашем терену, с тим да су ипак рјеђе, а при том се не може искључити могућност да су у говор ушле из књижевног језика. Примјере које наводим биљежио сам у Ковачићима: *Шта ти би ж хџејетом?*; *Шта то би с швдијем хџдом?*; *Шта је било с швдјом илџџом?*; *Шта су учинили с иџдрама?*; *Шта сам урадила с двцама и џвном — питаш ме; Шта то чините с крџвџм?*; *Шта радџ она хџчина џд јаџџи?*; *џће л бит шта џд наше мџлџџе?*; *Нџшта, хџцо, нџ би џд ваше ирџџџе.*

5. Дobar дио наших примјера могао би се, исто тако, замијенити слободним дативом, јер и овдје, бар у неким случајевима „сама је ситуација таква да се јавља као релевантна и психолошка компонента, тј. моменат намене вршења радње од стране лица-субјекта датоме појму (исп. *иџта чинџи с њом са иџта чинџи њџ*).“²⁷ Тако се дошло до тога да, на примјер, реченица *Шта чине с оне ћеце* може имати још три реализације:

Шта чине од оне ћеце?

Шта чине с оном хџцом?

Шта чине оној хџџи?

Становницима Ковачића, чији говор и познајем најбоље и одакле и јесте већина примјера наведених у овом раду, ниједна од четири поменуће могућности није непозната, али им је она прва и најобичнија и у њиховом говору — најчешћа.

6. Умјесто закључка износим претпоставку да је генитив типа *с оне ћеце* у реченици *Шта чине с оне ћеце*, по свему судећи, контаминација генитивне конструкције *од оне ћеце* (*Шта чине од оне ћеце*) и крњег социјативног инструментала *с оном хџцом* (*Шта чине с оном хџцом*); из прве конструкције преузет је генитивни облик, а из друге приједлог *с*.

Београд

Слободан Реметић

Z u s a m m e n f a s s u n g

Slobodan Remetić

KONSTRUKTIONEN TYPUS *ŠTA ČINE S ONE ĐECE* IN DEN MUNDARTEN VON OSTBOSNIEN

Im Gebiet von Ostbosnien (Katholiken im Gegend von Vareš, Moslems und Orthodoxen von Kladanj-Gegend, auch Orthodoxen in weiteren Umge-

²⁷ М. Ивић, *Значења српскохрватској инструментала*..., 176.

bung von Han-Pijesak) hat der Verfasser einen interessanten, bisher unmerkten syntaksischen Zug innegeworden. Nämlich, dort, wo in den Literatursprache ein Ablativgenitiv (in den Beispielen vom Typ *Šta je bilo od njega*) oder Instrumentalkonstruktion (*Šta je bilo s njim*) steht, kommt, nach der Regel, in dem bezeichneten Areal Genitiv mit der Preposition *s(a)* (*Šta je bilo s(a) njega*) vor. Ein Beleg für die erwähnte Konstruktion bringt der Verfasser aus Rađevina mit. (Im Šljivova Dorf bei Krupanj wurde der Satz: *Šta je bilo s nje?* aufgezeichnet).

Nach der Meinung des Verfassers entstand Genitiv Type *s(a) njega* (*Šta je bilo s(a) njega*) durch die Kontamination der Genitivkonstruktion *od njega* (*Šta je bilo od njega?*) und eines Soziativusinstrumental *s(a) njim* (*Šta je bilo s njim?*). Aus der ersten Konstruktion wurde die Genitivform, und aus der zweiten — Die Preposition *s(a)* übernommen.